

Pál Helén

Segédletek nyelvjárástani ismeretek tanításához (Tóth Rebeka)

AKADÉMIAI KIADÓ. BUDAPEST. 2022. (elektronikus kiadás)

Tankönyvek és oktatási segédletek a magyar nyelvjárástani ismeretek alap- és középfokú tanításához, valamint az egyetemi dialektológiaoktatáshoz

Az Akadémiai Kiadó gondozásában 2021-ben indult *Alkalmazott nyelvészet a 21. században* monográfiatorozatának 2022-ben megjelent kötete a *Segédletek a nyelvjárástani ismeretek tanításához*. A Bóna Judit és Csisér Kata által szerkesztett sorozat célja bemutatni a legfrissebb hazai kutatások eredményeit az alkalmazott nyelvészet területén.

Pál Helén átfogó képet nyújt a nyelvjárásokról, azok helyzetéről és oktatásukról, a hozzájuk kapcsolódó attitűdről a köz- és a felsőoktatásban. A szerző összegyűjtötte és rendszerezte azokat a tankönyveket, segédkönyveket és egyéb segédleteket, amelyek a magyar nyelvjárások tanításához készültek, illetve azokat a kiadványokat, amelyek a pedagógusjelöltek és a pedagógusok számára alapot nyújthatnak a dialektológiai ismeretek elsajátításához, és hozzájárulnak szemléletük, tanítási módszertanuk korszerűsítéséhez. A kutatások eredményeit és az anyanyelvoktatásban használható segédleteket magyarországi és határon túli vonatkozásban is tárgyalja.

A kötet első, *A nyelvjárásokhoz kapcsolódó tankönyvekről és oktatási segédletekről* című fejezetében a szerző röviden felvázolja az oktatás jelenlegi helyzetét, amely megalapozta és egyben indokolja a kötet létrejöttét. A magyar nyelvű oktatás tanítási nyelve a magyar köznyelv, más nyelvváltozatok a tananyag részeként jelennek meg. Annak ellenére, hogy a nyelvhasználat változatosságának az ismertetését az oktatás tartalmát szabályozó dokumentumok előírják, továbbra is jellemző a negatív attitűd a standardtól eltérő változatokkal szemben. A nyelvjárásokkal kapcsolatos ismeretek több ponton kapcsolódnak a Nemzeti alaptantervhez, így beépíthetők a tanórákba, ilyen terület a regionális kultúra megismertetése vagy a szótárhasználat, amelyek elsajátítandó ismeretként szerepelnek. A kerettantervben is szereplő nyelvtörténeti, irodalmi és néprajzi tudás megszerzéséhez szükséges nyelvjárástani ismeretek más tudományterületekhez is szorosan kötődnek.

Ezek megszerzéséhez a szerző tájszótárakat, nyelvatlaszokat és internetes felületeket is javasol, így a nyelvjárási ismeretekhez kapcsolódó oktatási segédletek tematikus és részletes bemutatása a kötet legterjedelmesebb részét képezi. Külön tárgyalja a felsőoktatásban használható tankönyveket és

egyetemi jegyzeteket, amelyek a leendő pedagógusok számára nyújtanak alapot. Kiemelendő érdeme, hogy a teljes magyar nyelvterületet figyelembe veszi a kötet összeállításában, így a határon túli magyar nyelvű oktatásban jelen levő vagy a külhonban megjelent kiadványokat is, és kitér a kisebbségi magyarok nyelvének a jellegzetességeire, a nyelvjárásiasságra és a kontaktushatásokra is.

A monográfia második fejezete (*A nyelvjárások általános bemutatása*) bemutatja a nyelvjárásokat, szerepüket, helyzetüket. A természetes nyelvek nyelvváltozatokban élnek, a nyelvjárások olyan nyelvváltozatok, amelyek a nyelvterületnek csak egy részén használatosak, tehát területileg kötöttek, kronológiai szempontból elsődleg a szerepük, teljes értékű nyelvváltozatok. Szerepeiket tekintve elsődleges a kommunikációs és a kognitív funkció, másodlagos szerepeik közé tartozik a köznyelv bővítési lehetősége vagy az irodalmi művek megalkotásában játszott szerepük. Az anyanyelvi nevelésben a tanulók kiinduló nyelvváltozataként a köznyelv oktatását is befolyásolhatja. Szintén a másodlagos funkciók közé tartozik, hogy a nyelvjárások információt nyújtanak a helyi kultúráról, erősítik a közösséghez való tartozás tudatát, a tömegtájékoztató pedig felhasználja őket többek között ismeretterjesztési célokra. De lehetnek tudományos kutatás tárgyai: nemcsak a nyelvészet, hanem a néprajz, a helytörténet, a művelődéstörténet, az irodalomtörténet és más tudományágak is hasznosítják a nyelvjáráskutatás eredményeit. Az egyes szerepkörök vizsgálhatók a beszélőközösség és a teljes nyelvközösség szempontjából is. Az előbbi esetében a nyelvjárás kizárólagos változat, főváltozat, mellékváltozat és maradvány is lehet. A kisebbségi magyarok körében a nyelvjárás jellemzően kizárólagos változat. A beszélők számát tekintve az 1970-es években a Kárpát-medencei magyarság 60-70%-a nyelvjárásban beszélt, az utóbbi évtizedekben Magyarországon azonban nagy részük kettősnyelvűvé vált. A határon túli magyaroknál az is jellemző, hogy a nyelvhasználat továbbra is nyelvjárásiassabb, amit több tényező együttes hatása okoz: kisebbségi helyzetben az anyanyelvhasználat lehetőségei korlátozottak, dominánsan informális helyzetekben használják, ezen kívül a magyar közösségek túlnyomórészt falvakban élnek, homogén közegben, az anyanyelvi oktatás korlátozott lehetőségei miatt a köznyelvet korlátozottabban ismerik meg, az anyaországból eredő változások pedig később, hiányosan vagy el sem jutnak a kisebbségi beszélőkhöz. A nyelvjárásiasság megőrzése mellett fő jellemzője a kisebbségek nyelvhasználatának, hogy mivel állandó kontaktushatás éri őket, a többségi nyelv hatására szétfejlődési tendenciák mutatkoznak.

A nyelvjárások visszaszorulásának kérdését is tárgyalja a szerző. Ennek okaiként a nyelvjárási terület csökkenését, a gazdasági és a társadalmi viszonyok változását, a népesség faluról városba költözését, a lakosság mobilitásának a növekedését, az iskolázáshoz való jobb hozzáférést, a média és az internet hatását jelöli meg, illetve azt, hogy módosult a nyelvjárási beszélők nyelvi mentalitása és attitűdje. A kisebbségi magyarok esetében az asszimiláció is hozzájárul a folyamathoz. Pál Helén ebben a fejezetben tér ki először arra, milyen hatásokkal jár az, hogy az iskolában a köznyelv az ismeretátadás nyelve, a diákoktól az ellenőrzés során is a standard nyelvhasználatot várják el. Ez a standardközpontúság és az előíró szemlélet szintén hozzájárulhat a nyelvjárások visszaszorulásához. A nyelvjárások minősítésében kettős szemlélet uralkodik a magyar nyelvű oktatásban. A köznyelv kialakulásáig a magyar nyelv csak nyelvjárásokban létezett, ezért hangsúlyozzák történeti elsőbbségüket, azt, hogy az identitás kifejezői, szorosan kapcsolódnak a helyi kultúrához. Ennek

ellenére használatukhoz ma is előítéletek és tévhitek kapcsolódnak, amelyek megmutatkoznak a magyartanári értékelésekben is. A munka kitér a nyelvjárási nyelvhasználat előnyeire és hátrányaira is, az utóbbiakat az iskolában tartja a legnagyobb mértékűnek.

A harmadik, *A nyelvi tervezés és az oktatás kapcsolata, a nyelvjárások helyzete a magyar nyelvű oktatásban* című fejezet bemutatja a nyelvi tervezés tevékenységeit, a norma kiválasztását, amely az oktatás nyelvének, a szaknyelveknek és a hivatalos nyelvnek is az alapja. Ezután a kodifikációt tárgyalja, amely során rögzítik a kiválasztott norma nyelvtanát és szókincsét, a kodifikált norma elterjesztését, illetve a kidolgozást, amelyhez hozzátartozik a szókincsbővítés és a stilisztikai fejlesztés. A szerző ismerteti azokat a nyelvi ideológiákat, amelyek a nyelvi tervezési döntések háttérében állnak. Az asszimilációs politika a domináns nyelv (ebben az értelemben a standard) teljes értékű használatát várja el a nem domináns nyelvek beszélőitől is. A korábbi fejezetekben is előkerült az oktatás tekintetében a köznyelv kötelező használata, amely a nyelvjárási beszélőknél a köznyelv kötelező elsajátítását is jelenti. Vannak országok, ahol egyenlő jogot biztosítanak több nyelvi csoportnak (ez jellemző az északi országokban, például Norvégiában). Egy másik ideológia alapján létezik egy olyan eszményített nyelv, amelyet általában az írott nyelvvél azonosítanak, használatához társadalmi elismerés, erkölcsi, esztétikai érték kapcsolódik. Ez utóbbi szemlélet jellemző Európa számos országára, így Magyarországra is.

A nyelvi tervezés és a nyelvjárások viszonyában a szerző Kiss Jenő (Kiss 2019) munkáját összegzi. Kiss Jenő a nyelvjárás-stratégia számára a következő feladatokat jelöli ki: a nyelvjárások továbbélésének a segítése, a nyelvjárási beszélők mai helyzetének a felmérése, az előítéletesség megszüntetése. Az utóbbi megvalósításához a közoktatás segítségével történő széles körű ismeretterjesztést tartja a megfelelő eszköznek. A pedagógusok feladata a nyelvjárások szerepkörének a tudatosítása, a pozitív viszony kialakítása, a nyelvjárás presztízsének a növelése, az uralkodó előítéleteken való változtatás. Ehhez szükséges a felsőoktatásban megfelelően felkészített, szakmailag kompetens, korszerű ismeretekkel rendelkező pedagógusok képzése. Pál Helén munkája ennek a gondolatnak a kivitelezéséhez nyújt segítséget.

A nyelvi előítéletesség és a diszkrimináció külön alfejezetben történő tárgyalása megmutatja, hogy a nyelvjárási beszélők hátrányos helyzetbe kerülése mennyire hangsúlyos probléma. A monográfia ismét kitér arra, hogy ennek háttérében nyelvi ideológiák állnak, illetve foglalkozik a Nemzeti alaptanterv és az iskolák szerepével is. Itt ismerteti az anyanyelv-pedagógia szemléleteit és szerepét a diszkrimináció megszüntetésében. A felcserélő (szubtraktív) pedagógia helyett a hozzáadó (additív) szemlélet alkalmazását javasolja, amely óvja a tanuló eredeti nyelvváltozatát, az anyanyelvváltozat mellett tanítja a standardot. A nyelvi diszkrimináció a kisebbségi beszélőket mind kétnyelvűségük, mind kettősnyelvűségük szempontjából érinti. A határon túli magyar nyelvű oktatásban is az additív módszer alkalmazása jelent megoldást, mert a funkcionális-szituatív kettősnyelvűség képességének a kialakításával a beszélők a kontextusnak megfelelő nyelvváltozatok használatára lesznek képesek. Pál Helén kitér a tanárok szerepére is az egynormájú nyelvi szemlélet, a nyelvi előítéletek fennmaradásában. Ismerteti Jánk István kutatását a magyartanári értékelésekben kimutatható nyelvi előítéletekről és diszkriminációról (Jánk 2019).

A problémakör kijelölése és az elméleti háttér ismertetése után a kiadvány 4., 5. és 6. fejezetében az oktatási, intézményi hátterek és az oktatást szabályozó dokumentumok bemutatása következik. A 4. fejezetben (*A felsőoktatás és a nyelvjárások önálló intézményének kérdése*) a magyarországi és a határon túli felsőoktatási intézmények és a dialektológiaoktatás helyzetét vázolja fel a szerző. A felsőoktatásból való kiindulást indokolja a korábbi részekben is megjelenő probléma, a leendő pedagógusok megfelelő felkészültségének a szükségessége. 2021-ben Pál Helén 25 Kárpát-medencei magyar tanszék vezetőjét kérdezte az intézmény dialektológiaoktatásáról, a 20 válaszadó intézet közül 19-ben oktatták a tantárgyat a kérdést megelőző szemeszterben. Tehát szükség van ilyen tárgyú tankönyvekre és oktatási segédanyagokra a felsőoktatásban is. A szerző kiemeli, hogy hat intézményben a tárgyat nem dialektológiai képzettségű oktató tartotta, ami a szakmai színvonal szempontjából megkérdőjelezhető. További fontos szempont, hogy kötelező vagy választható-e a tantárgy. Az utóbbi esetében előfordulhat, hogy a pedagógusjelöltek minden nyelvjárástudományi ismeret nélkül kezdik meg pályájukat. A könyv másik problémaként jelöli meg, hogy a dialektológiának jelenleg nincsen saját, központi intézménye. A határon túli magyarok vonatkozásában nyelvészeti kutatóintézetek, a Termini Magyar Nyelvi Kutatóhálózat foglalkozik a kisebbségben élő magyarok nyelvjárásaival is.

A munka 5. fejezete (*A magyarországi alap- és középfokú anyanyelvi nevelés tartalmát szabályozó dokumentumok [NAT és kerettanterv]*) rendkívüli alapossággal mutatja be a jelenlegi magyarországi alap- és középfokú oktatást szabályozó dokumentumokat, a Nemzeti alaptantervet és a kerettanterveket a nyelvjárások szempontjából. Rámutat arra, hogy a magyarországi közoktatás tartalmi-szabályozó dokumentuma, a NAT értékékként kezeli a nemzeti hagyományokat, a nemzeti azonosságtudat fejlesztését, kiemelt figyelmet fordít a Kárpát-medencei magyarság kultúrájának, nemzeti identitásának a megismertetésére, az anyanyelvre ennek alapjaként tekint. Ha pedig ezeket irányozza elő, akkor elvárható, hogy az anyanyelv különböző változatai, a nyelvjárások pozitív attitűddel jelenjenek meg az oktatásban. Kiemeli azonban, hogy ellentmondásos előírások szerepelnek a célok között, a tanulóknak ugyanis meg kell felelniük a magyar nyelvhelyesség és helyesírás szabályainak. Nem veszi figyelembe, hogy különféle nyelvi helyzetek különféle nyelvi normák életbe lépését eredményezhetik, tehát a gyakorlatban továbbra is egynormájúságról beszélhetünk, elavult és hibás a nyelvváltozatok kezelése. Az elavult nyelvszemléletet, a didaktikai hibákat, a tudományosan elfogadhatatlan részeket a Magyar Tudományos Akadémia Nyelvtudományi Bizottsága véleményezte, kompetens szakemberek által készített új változat elkészítését kérve.

A határon túli magyar nyelvoktatásról szóló 6. fejezetben (*Nyelvjárástani ismeretek oktatása a határon túl*) a szerző Vančo Ildikó alapján foglalja össze a kisebbségi magyarok nyelvi és oktatási helyzetét (Vančo 2017). Ezen közösségek célja a nyelv és kultúra megtartása, amelyben kulcsszerepet játszik a magyar nyelvű oktatás. A határon túli magyar nyelvű oktatásban figyelembe kell venni, hogy a magyarság jellemzően kétnyelvű, a magyar nyelv pedig kontaktusváltozat. A közoktatás jellegzetességeinek a vizsgálata a szomszéd országokban részben reformáló, új szemléletű intézkedéseket tárt fel, a standardista nyelvideológia visszaszorulását, részben pedig továbbra sem jellemző a nyelvváltozatok korszerű kezelése. A környező országok közül Horvátországban, Ausztriában és Szlovéniában a legalacsonyabb a magyarság lélekszáma, és ez befolyásolja a magyar

tannyelvű közoktatást. E három ország oktatási helyzetét ebben a fejezetben röviden mutatja be Pál Helén. Külön alfejezetben szerepel a moldvai magyar nyelvű oktatás, a problémák és a feladatok. A magyar nyelvjárás régiók közül a moldvai magyarok nyelvére jellemző a legnagyobb fokú nyelvjárásiaság, amely főként a történelmi eseményekből és az elszigeteltségükből következik. Jelentős mértékű a nyelvcsere, emiatt nyelvük veszélyeztetetté vált. A szerző ismerteti a jelenség miatt felmerült problémákat és dilemmákat: természetes folyamatról van-e szó, vagy beavatkozást igényel. Ezen kívül bemutatja az oktatási programokat, az ösztöndíjprogramokat, amelyek közvetve vagy közvetlenül a nyelv megőrzését célozzák.

A tankönyvekről megjelent elemzések kapcsán (7. fejezet) a kötet Strelí Zita 2009-es munkáját veszi alapul. Strelí 101 tankönyvet, nyelvészeti tárgyú könyvet és tanulmánykötetet vizsgált a nyelvjárásokkal kapcsolatban. Az 1993 és 2005 között kiadott 65 tankönyv közül 26-ban talált nyelvjárás vonatkozást, ám ezek sem nyújtanak megfelelő ismeretet a témával kapcsolatban. Későbbi kiadású tankönyveket (2013 és 2016 között megjelent 8 tankönyvet) elemzett N. Császi Ildikó, akinek már korszerű és szakmailag, módszertanilag megfelelő kiadványokat is sikerült találnia (N. Császi 2019). A határon túli tankönyveket illetően például a romániai törekvések mutatnak pozitív példát, ebben a fejezetben érintőlegesen ide kapcsolódó tankönyvek és feladatbankok is megjelennek.

Külön fejezetet érdemelt a nyelvjárás eredetű helyesírási hibák témaköre (8. fejezet). Ennek az az oka, hogy a tanterv része a magyar helyesírás szabályainak az oktatása, a nyelvjárás háttérű diákok pedig hátrányba kerülhetnek, mert nyelvi háttérükből eredően eltéréseket produkálhatnak az írásbeli köznyelvi megnyilatkozásaikban. Követendő példaként említi a szerző a német dialektológia régióspecifikus hibaprognózisát és terápiáját, a vizsgálatokat és az eredményeiket hasznosító, gyakorlati segítséget nyújtó sorozatot. Foglalkozik a magyarországi kutatásokkal is, amelyek szintén a nyelvjárás-függőségű helyesírási hibák számottevő jelenlétét mutatják. Ezek kiküszöbölésére a kontrasztív szemléletű módszert, a nyelvjárás és a köznyelv közötti hasonlóságok és különbségek felismertetését tartják a kutatók célszerűnek. Pál Helén bemutat két, gyakorlatokat is tartalmazó munkát, amelyet a tanárok az órákon is hasznosíthatnak (Boda Annamária *A helyesírás tanítása nyelvjárás háttérű tanulók számára*; Parapatics Andrea: *Nyelvjárástani munkafüzet*). A kisebbségben élő magyarok helyesírására nemcsak nyelvjárásuk, hanem a többségi nyelv is hatással van, kontaktusjelenségek is megfigyelhetők, ezért az anyaországi diákokétól gyengébb lehet a helyesírásuk.

A dialektológia területén hasznosítható gépi adatfeldolgozó eszközök és módszereik felhasználásáról szóló 9. részben a szerző megjegyzi, az, hogy megjelent az információtechnológia eljárásainak az alkalmazása, önmagában még nem nevezhető széles körben ismert és használt módszernek Magyarországon. Egyelőre a lexikográfia, a nyelvatlaskészítés és a nyelvjárásmérés területén mutatható fel több eredmény. A könyv a Geolingvisztikai Műhely munkáját ismerteti, jelzi, hogy honlapjukon nyelvjárás hangoskönyvek, térképek mellett tanulmányok, cikkek, kiadványok és előadások is elérhetők. Főként régi nyelvföldrajzi adattárak korszerűsítésével és újak létrehozásával foglalkoznak. Ugyancsak bemutatja a Bihalbocs elnevezésű szoftvert, amely nyelvjárás jelenségek

rögzítését, feldolgozását és nyelvészeti hasznosítását tűzte ki célul: a nyelvjárási térképek és különböző típusú hanganyagok mellett az oktatásban hasznosítható feladatokat is tartalmaz.

A 10. fejezettől (*Tankönyvek [vagy tankönyvnek is szánt kiadványok] a nyelvjárástanhoz köthető ismeretek megszerzéséhez*) a szerző tematikusan, megjelenésük időrendi sorrendjében tárgyalja a nyelvjárástanhoz köthető ismeretek megszerzéséhez segítséget nyújtó tankönyveket, segédkönyveket, feladatgyűjteményeket. Ide kerültek a tankönyvek vagy a tankönyvnek is szánt kiadványok, amelyeket a szerző részletesen, fejezetről fejezetre mutat be. Minden esetben kiemeli az anyanyelvi oktatással foglalkozó részeket. Az első hét kiadvány 1972 és 2015 közötti, közvetlen céljuk a nyelvjárási, dialektológiai ismeretek átadása, többségükben egyetemi tankönyvek, főiskolai jegyzetek. Kivéve Kiss Jenő 1995-ös munkáját, amely szemléletmódja, a szociolingvisztikai megközelítése miatt került a sorba, ilyen vonatkozásban tartalmaz kapcsolódást a nyelvjárási ismeretekkel. A következő egységbe a kisebbségi magyarok nyelvére vonatkozó munkák kerültek.

A 2007 és 2018 között megjelentek közül kettő a kárpátaljai magyar nyelvjárásokhoz készült, kettő a szlovákiai magyar nyelvjárásokhoz – ebben az esetben a két kiadvány hasonlóságai miatt a későbbi kiadásút, a már egyetemi tankönyvként megjelent kötetet ismerteti. Románia vonatkozásában bemutatja a Babeş-Bolyai Tudományegyetemen működő Anyanyelvi nevelés elnevezésű munkacsoport tevékenységét, az általuk összeállított 5–7. osztályosok számára készített magyar nyelv és irodalom tankönyveket és a konstruktivista tanulásfelfogásban készített két feladatbankot. A fejezet utolsó csoportjába kerültek a nyelvjárástörténeti tankönyvek. Itt négy kiadvány szerepel. Benkő Loránd 1957-ben megjelent *Magyar nyelvjárástörténet* című egyetemi tankönyve az egyetlen, amely valóban a nyelvjárástörténeti vizsgálatokról kíván számot adni. A másik három kiadvány nyelvtörténeti, az egyik a Kiss Jenő és Pusztai Ferenc által szerkesztett *Magyar nyelvtörténet* című könyv (2003), amelynek a nyelvjárásoknál való szerepeltetését a szerző azzal indokolja, hogy a magyar nyelvtörténet az ősmagyar és a korai ómagyar korban valójában nyelvjárástörténet. A másik két kiadvány a nyelvváltozat-történeteket külön fejezetben tárgyalja.

A segédkönyvek és az oktatási segédletek közt megjelenési sorrendben öt, 2014 és 2020 között kiadott munkát találunk. A Nyitrai Konstantin Filozófus Egyetem Közép-európai Tanulmányok Karának kötetei között szerepel a Presinszky Károly által szerkesztett *Szociolingvisztikai és dialektológiai szöveggyűjtemény* (2017), Szabómihály Gizellának a szlovákiai magyar mint anyanyelv oktatásáról helyzetképet nyújtó kötete (2015) és Menyhárt József kutatómódszertani szöveg- és forrásgyűjteménye, amely szociolingvisztikai és dialektológiai kutatások elméleti alapjaihoz nyújt segítséget, valamint nyelvjáráskutatási és eszközfonetikai tanulmányokat tartalmaz (2015).

Máthé Kriszta *Apróka eszponka* (2017) című könyve beszámoló a moldvai magyartanári tapasztalatairól. Parapatics Andrea *A magyar nyelv regionalitása és a köznevelés, Tények, problémák, javaslatok* című munkája az egyetlen magyarországi kiadvány a bemutatottak közül. Témája a jelen kötetben is kritizált egynormájú szemlélet uralkodása, a pedagógusi szerep a nyelvjárásokhoz kapcsolódó attitűd kialakításában, az oktatási helyzet, de javaslatokat is tartalmaz a szakmódszertani változtatásokhoz, illetve Parapatics Andrea dialektológiai és attitűdvizsgálatai is szerepelnek benne.

A *Feladatgyűjtemények a nyelvjárásához köthető ismeretek megszerzéséhez* című 12. fejezetben kizárólag Parapatics Andrea munkái szerepelnek, elsőként a *Nyelvjárástani munkafüzet*. A fejezet fontos bemutatása és gyűjteménye a felső tagozatban használható feladatoknak, ezzel gyakorlati segítséget nyújt a pedagógusoknak: öt feladatcsoportban szótári cikkek, tájszók és szövegek jelennek meg a különböző kompetenciaterületek fejlesztéséhez. Parapatics egyéb, az oktatásban hasznosítható módszereit is bemutatja, főként a pozitív attitűd kialakítását célzó gyakorlatokat. A tanulók közvetlen környezetét figyelembe vevő anyanyelvi tankönyvsegédleteket ismertető 13. fejezet kiadványai között szintén az általános iskolai oktatásban hasznosítható munkákat találunk. A regionális kultúra részét képezik a népi kultúra elemei (néphagyományok, népviselet) mellett a nyelvjárások is. Gecsei Edit munkájának célja a regionális kultúra beépítése a magyartanításba, a bemutatott taneszközcsomagokban a nyelvjárás ismeretek külön modulban is szerepelnek. A tanári szerepet is átalakító, új szemléletű módszertanban korszerű, több tudományterületet összekapcsoló feladatok kaptak helyet. A taneszközcsomag kapcsolódik Gecsei korábban kiadott, hasonló szemléletű modultankönyveihez. A *Pauz-Westermann Tantervcsalád* kerettantervhez készült olyan helyi tanterv, amely szintén a helyi kulturális hagyományok részeként nyújt ismereteket a nyelvjárásokról. A nyelvjárást azonban nem a magyar nyelv és irodalom tantárgy kereteibe integrálja, hanem a hon- és népismeret részeként jelenik meg. A tanterv az 5. és a 6. osztályosok számára készült el A és B változatban.

Pál Helén a kiadvány zárófejezetében forrásműveket gyűjtött össze és csoportosított, nyomtatásban megjelent és online forrásokat egyaránt. A gyűjteményben tudományos, szépirodalmi és ismeretterjesztő tartalmak is helyet kaptak. Az internetes források is változatos típusúak, videók, hangfelvételek, hangoskönyvek, beszélőatlaszok is szerepelnek közöttük. A szerző a csoportokon belül téma, típus szerinti alcsoportokban közli részletes ismertetőit. A *Nyelvjárási szövegek gyűjteményei* alcsoporton belül szöveggyűjtemények, olvasókönyvek, majd hangoskönyv, nyelvi korpusz, a *Magyar Nyelvjárások* című folyóirat, nyelvjárás frazeologizmusgyűjtemények különülnek el. Ahol szükségesnek látta a szerző, ott bemutatja a műfajok általános jellemzőit és az oktatásban való felhasználási lehetőségeit is, ilyen alcsoport a *Nyelvatlaszok*, ahol a nyelvatlaszok és a nyelvjárás atlaszok tartalmi ismertetői előtt szerepelnek a felhasználási lehetőségek, továbbá a tájszótárakhoz is tartozik általános bemutatás. További alcsoportok az *Új szemléletű szótárak*, az *Irodalmi művek nyelvjárás háttérrel*, a *Hanglemez*, az *Olvasókönyv* és *A néprajzi források hasznosítása*.

Pál Helén munkájának célja a dialektológia oktatásához készült tankönyvek, segédkönyvek és más segédletek összegyűjtése és rendszerezése. Ennél azonban többet is nyújt, általános ismereteket a nyelvjárásokról, a beszélőikről, körképet a nyelvjárások helyzetéről a jelenlegi oktatásban, mindezt magyarországi és határon túli vonatkozásban is.

Irodalom

- Benkő Loránd 1957. *Magyar nyelvjárástörténet*. Tankönyvkiadó. Budapest.
- Boda Annamária 2011. A helyesírás tanítása nyelvjárási háttérű tanulók számára *Anyanyelv-pedagógia* 3. <http://www.anyanyelv-pedagogia.hu/cikkek.php?id=333> (2023. április 11.)
- Jánk István 2019. *Nyelvi előítélet és diszkrimináció a magyartanári értékelésben*. Nyitrai Konstantin Filozófus Egyetem Közép-európai Tanulmányok Kara. Nyitra.
- Kiss Jenő 1995. *Társadalom és nyelvhasználat. Szociolingvisztikai alapfogalmak*. Nemzeti Tankönyvkiadó. Budapest.
- Kiss Jenő 2019. Magyar nyelvjárások és nyelvstratégia. In: Bódi Zoltán – Ferenczi Gábor – Pál Helén (szerk.) *A magyar nyelvjárások a XXI. században – nyelvstratégiai megközelítésben. Tanulmánykötet a Magyar Nyelvstratégiai Intézet által 2018. december 4–5-én rendezett konferencián elhangzott előadásokból*. Magyarorsággkutató Intézet. 37–50. <http://mek.oszk.hu/21200/21299/21299.pdf> (2023. április 11.)
- Kiss Jenő – Pusztai Ferenc (szerk.) 2003. *Magyar nyelvtörténet*. Osiris Kiadó. Budapest.
- Máthé Kriszta 2017. *Apróka eszponka*. Euorprint. Anyanyelvápolók Erdélyi Szövetsége Kiadója.
- Menyhárt József 2015. *Kutatásmódszertan. Elmélet, gyakorlat, tanulmányok*. Oktatási segédlet. Nyitrai Konstantin Filozófus Egyetem Közép-európai Tanulmányok Kara. Nyitra.
- N. Császi Ildikó 2019. A nyelvjárások megjelenése a közoktatásban. Bódi Zoltán – Ferenczi Gábor – Pál Helén (szerk.) *A magyar nyelvjárások a XXI. században – nyelvstratégiai megközelítésben. Tanulmánykötet a Magyar Nyelvstratégiai Intézet által 2018. december 4–5-én rendezett konferencián elhangzott előadásokból*. Magyarorsággkutató Intézet. 295–326. <http://mek.oszk.hu/21200/21299/21299.pdf> (2023. április 11.)
- Parapatics Andrea 2018. *Nyelvjárástani munkafüzet. Feladatok a magyar nyelv területi változatosságának megismeréséhez*. Tinta Könyvkiadó. Budapest.
- Parapatics Andrea 2020. *A magyar nyelv regionalitása és a köznevelés. Tények, problémák, javaslatok*. Tinta Könyvkiadó. Budapest.
- Paуз-Westermann Tantervcsalád. Kerettantervekhez készült helyi tanterv a 28/2000. (IX. 21.) OM rendeletének megfelelően. Paуз-Westermann Könyvkiadó Kft. Budapest. 2001.
- Presinszky Károly (szerk.) 2017. *Szociolingvisztikai és dialektológiai szöveggyűjtemény*. Oktatási segédlet. Univerzita Konstantína Filozofa v Nitre Fakulta stredoeurópskych štúdií. Nyitrai Konstantin Filozófus Egyetem Közép-európai Tanulmányok Kara. Nyitra.
- Streli Zita Ágnes 2009. A nyelvjárások témakörének megjelenése nyelvtankönyveinkben. In: Kuna Ágnes – Veszelszki Ágnes (szerk.) *Félúton 3. A harmadik Félúton konferencia (2007) kiadványa*. 274–286.
- Szabómihály Gizella 2015. *Az anyanyelv oktatása kétnyelvű környezetben. A magyar mint anyanyelv oktatása Szlovákiában a kétezres évek elején – helyzetkép és innovációs lehetőségek*. Oktatási segédlet. Nyitrai Konstantin Filozófus Egyetem Közép-európai Tanulmányok Kara. Nyitra.
- Vančo Ildikó 2017. A határon túli magyar tannyelvű és magyar tematikájú közoktatás. In: Tolcsvai Nagy Gábor (szerk.) *A magyar nyelv jelen és jövője*. Gondolat Kiadó. Budapest. 357–430.

Tóth, Rebeka: Textbooks and teaching aids for the teaching of Hungarian dialectology at primary and secondary level and for teaching dialectology at university level

Az írás szerzőjéről

Tóth Rebeka
doktori hallgató
Eötvös Loránd Tudományegyetem
Bölcsészettudományi Kar
Nyelvtudományi Doktori Iskola

trebeka.orhalom[kukac]gmail.com
ORCID: 0009-0006-6206-601